

„SUBCULTURA RUSEASCĂ NE DEVASTEAZĂ. ȘI AVEM O ȘANSĂ DE SCĂPARE: ROMÂNIA, CULTURA, TELEVIZIUNEA, CĂRȚILE ROMÂNEȘTI”

Vlad Pohilă s-a născut pe 6 aprilie 1953, în satul Putinești, raionul Florești. Zilele și nopțile le dedica cărților. Intelectual de marcă, avea modestia sufletului curat și onest, iar limba română a servit-o cu devotament și credință. I-a dedicat întreaga viață.

VLAD POHILĂ, scriitor, publicist, lingvist: „Acasă vorbeam în graiul moldovenesc. Este graiul meu la care țin și la care nu am renunțat niciodată. Ușor, ușor intrau și niște rusisme. Noi însă eram cumva avantajați că veneau rude din România și nu înțelegeau ce înseamnă „holodilnic” (frigider) și atunci eram atenți să spunem românește ca să fim înțeleși, ca să nu apară probleme în comunicarea cu rudele cele mai apropiate. Unele provocau râsul rudelor, dar un râs homeric, sincer și neajignitor. O soră de-a mea a spus că fiul ei e plecat în „lagăr”, adică tabără de pionieri, și sora tatei, profesoară la Universitatea din București a spus: „Mai sunt și acum lagăre la voi?” Era prin 1965. Știam că le-au închis, lagărele, după moartea lui Stalin. Și atunci, sora le-a explicat că e vorba de o instituție curativă, de agrement, de odihnă pentru copii. Era o tendință de a vorbi. Și apoi aveam modele”.

Modele în familia Pohilă erau Televiziunea Română și Radio Iași, ale căror unde reușeau să treacă peste sârma ghimpată de la Prut.

VLAD POHILĂ: „Eu cu astea am crescut și, unde se prindea, și TVR-ul, au fost, sigur că, o mană cerească, un dar nemaipomenit. Emisiuni extraordinare. Fiecare își alegea pe gustul, pe placul său. Era și „TeleEnciclopedia”, cu promovarea cunoștințelor generale, cu multe curiozități din lumea științei. Era „Cinemateca”, cu cele mai grozave filme din toate timpurile. Era „O floare din grădină”, concursuri cu interpreți din folclor. Era „Cerbul de Aur”. Am văzut toate edițiile, de la prima, la Brașov, și când

eram la facultate, în '70, era ediția a treia sau a patra, am lăsat cursurile și m-am dus să văd, să nu-mi întrerup vechimea de admirator al acestui festival nemaipomenit. Am prins și crainicii cei mai grozavi de la TVR, a doua generație de crainici, de fapt, Nicolae Popescu și Sanda Țăranu și Ioana Măgură. Erau admirabili la pronunție, la comportament. TVR transmitea și seriale, ceea ce pentru oamenii sovietici era ceva ireal. Era o noutate și ne apropia cumva de Europa, de lumea civilizată, încă de pe atunci. Nu mai spun că și acum România ne oferă TVR-ul, toate șansele de a ne apropia de Europa, de lumea bună și civilizată, de a ne feri de subcultura rusească, pentru că mulți nu știu, iar unii nu vor să recunoască că există o mare cultură rusă, dar există una și mai înspăimântătoare – subcultura, incultura rusească, care își face de cap la noi. Asta ne domină, asta ne devastează. Și avem o șansă de scăpare: România, cultura românească, televiziunea română, radioul românesc, cărțile românești”.

Pentru că îi erau atât de dragi scrisul și „limba vechilor cazanii”, în 1975, Vlad Pohilă absolvă secția de ziaristică din cadrul Facultății de Litere a Universității de Stat din Moldova.

VLAD POHILĂ: „Noi, ziariștii, am fost dintre cei avantajați. Făceam, practic, totul în română, toate cursurile. Dar mai era și o ambiție personală. Voiam să vorbim limba noastră în toată splendoarea ei, în toată frumusețea, fără abțineri, fără rezerve. Era, vreau să vă spun, o stare de emulație pe atunci, pe care acum nu o mai văd. Foarte mulți tineri doreau să-și vorbească limba cât mai bine, cât mai nuanțat, cât mai diversificat. Nu o să mă credeți, dar era un sistem între prieteni, desigur, – cine admitea o abatere gravă de la norma literară sau cine utiliza o calchiere din rusă, era amendat. Era o pușculiță în fiecare cameră de cămin, în care se adunau bani pentru amendă, utilizați pe urmă corporativ. Starea aceasta de emulație, de întrecere, de competiție, cine vorbește mai bine, mi se pare admirabilă, apreciabilă și în condițiile noastre ar trebui să fie reluată în școli, în licee”.

În acea perioadă, în Basarabia, se ducea o luptă aprigă pentru limba română. Cărțile în grafie latină erau interzise. Doar că, pe 31 iulie 1970, se întâmplă o minune. La Teatrul de Vară din Chișinău venea să susțină un concert formația rock românească „Mondial”.

VLAD POHILĂ: „Mergeau la Kiev și acolo a fost ceva, o problemă cu sala și le-au sugerat să stea două zile la Chișinău. Pe 31 a avut un spectacol. Am fost. Dădeam admiterea, atunci, la facultate. Aveam 17 ani atunci și spuneam: dacă nu intru la facultate, cel puțin să ascult grupul meu drag, al tuturor românilor, al tuturor basarabenilor. Spectaculos. Lumea se declanșase. Nu-și mai stăpânea emoțiile. S-au băgat milițieni cu cai ca să calmeze spiritele, pentru că era o manifestare frumoasă, dar nestăpânită, e adevărat, de emoții și de dragoste, pentru că membrii grupului „Mondial” interpretau piese din poezia clasică românească: Mihai Eminescu, Octavian Goga, Ion Minulescu, Lucian Blaga, George Topârceanu, dar în stilulul rock, care era gustat, și mai este și acum. Și aminteau, pentru noi erau un fel de *The Beatles* al României. Nemaipomenit spectacol”.

Acel concert memorabil era o mană cerească deoarece, mărturisirea Vlad Pohilă, în anii '70, niciun artist, niciun actor sau interpret din România nu putea trece Prutul. Erau interziși.

VLAD POHILĂ: „Doar păsările treceau nestingherit Prutul, atunci. Oamenii mergeau foarte greu. Tatăl meu avea doi frați și o soră refugiați în 1944 și mergea cu invitație, dar dura, era greu. Și alții, la fel. Cărțile și mai greu veneau. La fel, nestingherit, treceau Prutul și undele de radio și TV, spre marea noastră fericire. Astea ne-au salvat. Astea ne-au menținut moralul”.

Moralul a fost menținut și de un grup de intelectuali, scriitori din Basarabia, care, în pofida tuturor riscurilor, luptau neîncetat pentru adevărul istoric. Unii însă au rămas fără serviciu pentru că-și apărau limba.

VLAD POHILĂ: „Și amintesc cazul cu Petru Cărare, care a scos o carte admirabilă, extraordinară, de poezii satirice, se numea „Săgeți”. Și acolo, o poezie pe care o știu, eu am procurat acea carte. Peste câteva zile umblau și întrebau cine a cumpărat cartea, să o dea. Erau confiscate, adunate de către securitate. O poezie de acolo: „Noi avem un hoț în casă./ Noi cu hoțul stăm la masă,/ Ne-a ieșit mai ieri în cale/ Cu idei și cu pistoale/ Și-acum să ne ia se-ndură/ Și bucata de la gură/ Și-ncă altă noutate:/ Ești dator să-i spui și frate,/ Dar să-i dai în loc de pită/ Un calup de dinamită”. Desigur, era clar despre cine era vorba. Noi simțeam zilnic și această noutate de a-i spune frate mai mare și că-l iubești. Nu se mai săturau rușii nicio-

dată, nici acum. Vor să fie cei mai iubiți, cei mai respectați, fără să înțeleagă elementarul că, pentru asta trebuie să ai temeuri solide”.

Spre deosebire de ruși, locuitorii acestui pământ aveau, de exemplu, temeuri solide în susținerea revendicărilor de a citi și a scrie în limba română. În 1985, liderul sovietic Mihail Gorbaciov anunță procesul de restructurare a URSS-ului, iar în 1988 introduce „glasnostiul”, un concept care asigură o mai mare libertate a cuvântului. Noul context politic oferă muniție intelectualității de la Chișinău în lupta ei pentru limbă și alfabet.

VLAD POHILĂ: „Scriitorii au avut un rol mare în acest sens. Au fost niște ședințe, adunări generale ale scriitorilor, la care s-a vorbit și se spunea totul pe față. Și încercau de la CC, de la Comitetul Central, să stopeze, să oprească. Nu le-a reușit. Nu mai erau acei Buddha infailibili și nu se mai temeau de ei. Dădeau replici dure scriitorii acestor funcționari de partid, care, uneori, plecau de la aceste ședințe cu coada între vine. Eram pe atunci la Academie. Tocmai făcusem doctoratul, făceam și apoi eram angajat și am avut ocazia să particip la asemenea întâlniri cu boșii de partid și vedeam cum pleacă ei, sigur că foarte necăjiți, lezați în amorul propriu, dar asta era”.

Pe acest fundal, la Chișinău, au început să apară ziare și reviste cu tiraje enorme, de neînchipuit pentru ziua de astăzi.

VLAD POHILĂ: „Literatura și Arta avea pe atunci un tiraj de 260 de mii. Dar erau multe, care scriau adevărul. Scriau despre necazurile oamenilor, abordând teme tabuizate anterior, interzise: deportările, foamea organizată, ocupația sovietică, comportamentul mizerabil, sălbatic, barbar al rușilor când au venit în '40. Lumea a aflat, cu stupoare, ce s-a întâmplat, pentru că părinții nu le povesteau. Se temeau să spună adevărul, ce tragedie au trăit ei în deportări, cum au fost duși în vagoane de vite, fără apă, pe călduri infernale. Li se dădea, în mod special, pește sărat ca să le provoace setea și nu le dădeau apă și multe altele”.

Pe 15 februarie 1989, la Chișinău, apare revista „Glasul”, prima publicație cu alfabet latin din Basarabia postbelică, dar editată clandestin în Țările Baltice. Vlad Pohilă însă vorbea modest despre contribuția sa deloc modestă la apariția revistei.

VLAD POHILĂ: „Glasul a apărut în condițiile unei lupte pentru recăpătarea limbii române și alfabetului latin. Și în aceste

discuții, Ion Druță, la Uniunea Scriitorilor, a lansat ideea aceasta. Se discuta: „Haideți să facem o revistă de probă. S-o numim „Glasul”, în consonanță cu „Glasnosti”, politica de transparență, în rusă – glasnosti, așa, a lui Gorbaciov. Și dacă va lua foc, dacă va ține, va prinde această idee, vom mai scoate, dacă nu, încetăm discuțiile. A spus asta în toamna târzie a anului 1987 și a plecat la Moscova să-și scrie romanele”.

Și ideea a fost preluată imediat de poeta Leonida Lari și ziaristul Viorel Mihail.

VLAD POHILĂ: „Ei sunt cititorii. Amintesc aici de personalitatea Eugeniei Duca, o businessmană, care și-a oferit serviciile să sponsorizeze această întreprindere riscantă, pentru că s-a făcut totul clandestin. Eu am fost atras pentru că se auzise că știu mai bine românește, știu a scrie și am redactat primul număr. Au avut o contribuție masivă și alții. Amintesc de Iurie Zavadschi, care a făcut macheta, un pictor și un ziarist de mare talent și un extraordinar patriot, ardent. Vsevolod Cernei, Virgil Zagaevschi. Și cum aici nu era material tipografic suficient, era pentru franceză, dar nu și pentru română, dar era și interzis să tipărești un text cu litere latine, riscai pușcărie pentru asta, s-a decis să mergem în Țările Baltice. S-a luat legătura cu scriitorii de acolo. Mai întâi la Riga, apoi la Vilnius. În februarie-martie am fost și eu la Riga cu primul număr. Acolo am tipărit. S-a adus un tiraj de 60 de mii. Când a ajuns la Chișinău, s-au difuzat câteva mii de exemplare, seara, în zona monumentului lui Ștefan cel Mare, gratuit. Întrebam: „Știi românește?” Dacă spunea da, primea un ziar. Reacțiile au fost extraordinare. Am văzut oameni mai în vârstă, e adevărat, femei, mai sentimentale prin definiție, care plângeau sărutând acest ziar”.

Al doilea număr al revistei „Glasul” a văzut lumina tiparului în Lituania, având un tiraj de 100 de mii de exemplare.

VLAD POHILĂ: „Un ziar sovietic de atunci, cel mai scump și cel mai important, „Pravda”, costa 3 copeici. „Glasul” se vindea cu o rublă, deci era de 30 de ori mai scump și-l cumpărau ca pâinea cea caldă. Nu se gândea nimeni, voiau să aibă o amintire, voiau să se implice, în felul acesta, la obținerea unei dreptăți, îndreptarea unei nedreptăți nepermise, criminale pe care au săvârșit-o ocupanții sovietici și care nu se lasă nici acum. Tot vor să ne țină în chingile unor nedreptăți, în chingile unor, cum să zic mai

delicat, în chingile unor stări care lor le convin și nouă nu ne convin. Se știe că ceea ce îi poate plăcea mielului, nu-i poate plăcea lupului și invers”.

Revenirea limbii române în Basarabia, în august '89, a fost un miracol, spunea Vlad Pohilă.

VLAD POHILĂ: „Pentru mine a fost o mare bucurie. Eu am avut un atașament, să spun așa, intim, familial, dacă vreți. Noi scriam acasă românește pentru că mama nu știa alt alfabet, pe cel rusesc nu l-a învățat. Și frații mei, care au făcut armata la ruși, eu nu am făcut-o, scriau din armată numai românește pentru că altfel mama nu înțelegea și le răspundea. Eu îi scriam de la facultate. E alfabetul casei noastre, dacă vreți. Asta o spun pentru că atunci nu știam dacă se va reveni. Știam că este așa, că așa se cuvine. Era un semn de respect pentru mama, în același timp, și un omagiu, sigur că da, limbii române”.

Iar acceptarea necondiționată a alfabetului latin, în Basarabia, a fost un alt miracol.

VLAD POHILĂ: „Nu a existat nicio împotrivire. O fi miorlăit cineva la nivel de piață că, uite, literele astea nu-mi plac. O fi fost vreun caz la vreo școală, nu știu, s-o fi împotrivit vreun profesor mai retrograd, dar, în general, a fost acceptat cu dragoste, chiar așa spune – cu patimă. Și zic asta pentru că am ținut niște cursuri de grafie românească atunci, în septembrie 1989, pentru profesori și învățători din Republica Moldova. Am avut câteva serii și eram vreo cinci de la Academia de Științe, eu fiind încă acolo angajat. Printre audienți am avut mulți oameni vrednici, inclusiv, doamna Maria Ciobanu, acum deputat. Dacă aude, spun că a fost o audiență foarte silitoare și ca ea erau mulți, majoritatea. Apoi am predat, aceleași cursuri, după aceeași schemă, la Cernăuți, unde erau aproape 100 de școli românești. Acum nu știu dacă mai sunt 30. Au tot închis ucrainenii. Merg pe urmele fraților lor ruși și acolo am simțit și mai puternică dragostea și atașamentul pentru alfabet. Chiar când scriau pe tablă, parcă o făceau mai atent, cu mai mult drag decât atunci când scriau cu litere rusești.”

Astăzi, declara convins Vlad Pohilă, legislația cu privire la funcționarea limbilor în Republica Moldova trebuie ajustată.

VLAD POHILĂ: „Rusa are la noi prea multe atribuții, prea multe drepturi. E de nepermis limba unui grup etnic să aibă atâtea,

mai multe, pe alocuri, decât cea a băștinașilor. Nicio legislație din lume nu îngăduie așa ceva, ca drepturile minoritarilor să le depășească pe cele ale băștinașilor. Nu există așa ceva”.

În Republica Moldova, limba română este omagiată în fiecare an, pe 31 august, dar începând cu anul 2011, prin decizia Parlamentului de la București, Limba Noastră cea Română este sărbătorită în întreg spațiul românesc.

VLAD POHILĂ: „Este un omagiu adus basarabenilor, care au avut, totuși, o contribuție deosebită. Aș evidenția în contextul general românesc două merite: primul a fost de a vota primii unirea cu România în 1918 și al doilea este acesta, când s-a luptat. Și eu văd și acum în fața ochilor scenele vii, foarte vii, cum mulțimile sincere, cu ochi curați și sinceri, care doreau această schimbare, obținerea Limbii. Nu se gândea nimeni sau foarte puțini se gândeau la avantaje economice. Nimeni nu a scandat: „Vrem salarii, vrem pensii sau alte alocații sociale!”, dar „Limbă! Alfabet!” scandau, „Istorie adevărată!” scandau, „Unire, moldoveni!” scandau”.

Vlad Pohilă a plecat la cele veșnice cu un mare regret în suflet.

VLAD POHILĂ: „Noi avem ghinionul de a perpetua niște conduceri nesăbuite, nepregătite și insensibile la valorile naționale. Toți sunt preocupați sau majoritatea sunt preocupați de afaceri, de capitaluri etc., și problemele acestea de stringență absolută, cum ar fi limba maternă, literatura, cuvântul scris, cuvântul cântat, istoria sunt neglijate într-un mod nepermis”.

Reportaj realizat de Vasile MUNTEANU

TVR Moldova [online]. 23 Mai 2020 [citat 23.05.2020].

Disponibil: <https://tinyurl.com/y75fonmx>